

Innhold

Forord	13
Veiledning til innholdet	15
Kapittel 1	
Norge fra reformasjonen til 1814 – en fri idyll?	21
Hvorfor skrive om sensuren?	21
Noen teoretikers tanker om ordmakt	24
Mine egne tanker om ordmakten	29
Edvard Holm og maktens yndige ansikt	32
Bondemotstanden og det opinionstyrte eneveldet	39
Danske historikere etter Holm	45
Nyere norske historikere	53
Min egen vei i maktlabyrinten	61
Hva jeg vil undersøke	63
Kapittel 2	
Skiftende sensurregimer i ulike land	65
Nederlandsk mangfold	67
Maktkamper, sensur og mange avvikende ytringer i England	68
Det forbløffende frispråket i Storbritannia og Irland	72
Andre europeiske land, særlig Tyskland, Frankrike og Sverige	79
Politiske forhold bestemte ytringsklimaet	87
Kapittel 3	
Det politiske systemet i Danmark-Norge	88
Maktskiftet 1536/37 og reformasjonen	88
Få institusjoner uavhengig av kongemakten	92
Kongens løfter om lovlighet og undersåttenes løfter om troskap	96
Embetsmenneskes troskapsplikt	101
Overgangen til eneveldet 1660/61	106
Kongeloven og den eneveldige orden	113
Embetseder og rang	116

Undersåttenes edfestede troskap	119
Majestetsforbrytelser	122
Systemets vanlige funksjonsmåter	135
Styret av Norge under eneveldet	141
Kapittel 4	
Bestemmelser om sensur 1537–1814	144
Allmenne sensurbestemmelser 1537–1687	145
Blasfemi og katolisisme	152
Æressaker	155
Supplikker, delegasjoner og allmuesamlinger	158
Forbud mot frie organisasjoner	165
Nye sensurbestemmelser på 1700-tallet	172
Struensees trykkefrihet og det som fulgte etter	179
Det trykte ord knebles og temmes 1799–1814	185
Den kongelige <i>Hydra</i>	193
Kapittel 5	
Københavns bokregime	194
Det kongelige bokvesenet ble etablert	194
Boktrykkerprivilegiene	196
Bokhandlerne – de første forleggerne	200
Hellige tekster	204
Teologi og oppbyggelse	208
Historie og samfunn	211
Lovbøker	215
Lærebøker	217
Forbud mot bokimport	220
Kongen som hjelpende og beskyttende patron	222
Kongelige trykkerioppdrag	223
Eneveldet sementer bokstyringen	224
Store trykkeri og forlagshus under eneveldet	226
Disiplineringen av bokbransjen 1730–1814	230
En vellykket bokpolitikk	236
Kapittel 6	
Københavns avisvelde	237
Nyheter og aviser før 1660	237
Anders Bording og Daniel Paulli	239
Avisstrukturen inn på 1700-tallet	243

Innholdet i København-avisene 1720–1770	247
Struensee og reaksjonen	256
Tidsskriftene – et pustehull?	259
Den endelige innstrammingen	265
Logisk sammenheng.	268
Kapittel 7	
Bøker på sparebluss i Norge	269
Lydrkets tussmørke	270
Noen norske utgivelser i København 1594–1634	271
Oslo-humanistene og Rostock 1577–1606.	274
Bokbindere og bokhandlere på 1500- og 1600-tallet	280
Bokhandelen i Norge festet røtter på 1700-tallet	284
De første boktrykkerne i Norge – i Kristiania.	289
De andre stiftbyene	296
Forlag og bokutgivelser	300
En slunken norsk skriftoffentlighet	303
Kapittel 8	
Den trange starten for norske aviser	305
Et propagandaframstøt og et mislykket initiativ	305
Avisene kommer i 1760-åra	308
Trykkefrihet 1770–73?	311
Tidsskriftene 1772–1799	314
Større norsk offentlighet i fortsatt stram dressur 1799–1814	320
Propaganda og tomhet i spaltene	325
Kapittel 9	
Det teologiske tankepolitiet 1536–1714	331
Grunnlaget blir lagt	331
Et myndig kirkestyre – og mest overfor Norge	334
Københavns universitet med nøkkelmakt.	337
Et eksempel på kongens personlige engasjement: Kristian 4.	340
Bededager og bønner for å blidgjøre Gud.	344
Eneveldets systematisering av kirkebønnene	350
Front mot avvik	356
Mot kryptokatolikker.	363
Hans Poulsen Resen blir sjefideolog	370
Reformasjonsjubileet i 1617 og fortsatt offensiv	373
Perifere avvik i provinsen og i Norge	378

Kirken i kongemaktens grep ved innføringen av eneveldet 1660	381
Kamp mot kvekere og tidlige pietister	386
Vellykket uniformering	391
Kapittel 10	
Teologisk metamorfose 1714–1814?	392
Pietistisk gjennombrudd på en smal vei	392
Pietistisk hegemoni med disiplin	398
Nye restriksjoner mot avvikere	404
Tyske og engelske tanker – og danske	410
Fritenkere settes på plass	412
Den konservative linjen 1772–84	415
Rasjonalisme i noen grad	418
Motoffensiv mot kirkekritikk	421
Kapittel 11	
Hvordan takle avvik fra den dansk-norske normen?	424
Slavene	424
Jødene	426
Kalvinistene	429
Katolikkene	430
«En lidet forsøgt og mindre skriftlærd dreng»	433
Fortsatt statsreligion	441
Kapittel 12	
Dansk historie slik kongen ville ha den	443
Kongehusets historiske forankring og misjon	444
Kanslerstyringen av historieskriverne	448
Arild Huitfeldt og Ole Worm	454
Intensivert rekruttering av historiografer	457
Overgang til eneveldets historieskrivere og kildesamlere	460
Intensivert historiesensur	463
Holberg som kongemaktens historiker	466
Holbergs ubehag med sensuren	470
Gram, Pontoppidan og Langebek	473
Sveitsiske kongetjenere	477
Suhm, Guldberg og Malling	478
Eneveldet sett fra et statsrettslig perspektiv	485
Riegels – den eneste dissidenten	491

Kapittel 13

Hva overlevde om norsk historie? 493

    Det norske kildetapet. 493

    Utløperne av det norske elitemiljøet fra middelalderen. 496

    Kongens bruk av norsk konstitusjonell historie 503

    Tormod Torfæus. 505

    Norsk rettshistorie 515

    Gerhard Schøning 516

    Styring – patriotisme 522

Kapittel 14

I stedet for parlament? «Den norske supplikkinstusjonen» og tida fram til 1660 524

    Historikerskapt institusjon. 525

    Supplikkene som styringsinstrument 529

    Regimeendringene 1536/37 og 1660/61 532

    Rettssystemet – skjebnen i kongens hender 534

    Uproblematiske klager uten farlig brodd 538

    Brutale metoder mot ulydige bønder 540

    Rettferdig konge til en viss grad 542

    Eiker og Agder setter Kristian 4. på prøve 547

    Dødsstraff, skyhøye bøter og landsforvisning 552

    Oppgjør med krigsmotstandere 553

    Risikabelt å stille seg i spissen for klager 554

    Om å kneble urolige menn i embetssjiktet 558

    Rettsliggjøring, men mer rettferdig? 561

    Herredagene gav fortsatt åpning for kollektive supplikker 564

    Ny temming av klagelyst 567

    Mellom imøtekommende og tyrannisk. 573

Kapittel 15

Konge-folk. Større saker i 1660–1814 575

    Opptakten til eneveldet – strenghet og taktisk mildhet. 575

    Eneveldets særtrekk 578

    Overvåkning med utilsiktet bivirkning. 580

    Supplikker om store fordeler 581

    Supplikker ble forsøk på å få unntak 583

    Fragmentert opinion – trivielle supplikker 585

    Utfordrende aksjoner og supplikker 588

    Røros kopperverk. 589

Kongsberg sølvverk	592
Bondeopprør? – Innledende ord.	597
Motstand mot dagskatten/krigsstyren 1712–21	598
Motstanden mot ekstraskatten 1762–72	602
Kristian Lofthus – kamp og nedkjemping	609
Militære virkemidler i Lærdal og Karmøy i 1802	620
Uro og hungeropptøyer 1790–1813.	622
En håndterbar befolkning	627
Kapittel 16	
Den tunge arven	629
Hvordan og hvorfor ensrettet?	629
Røttene til den nordiske idyllen?	637
Brudd eller mer av det samme?	638
Kontrasten mellom staten i Danmark-Norge og i andre land	640
Hva slags stat?	644
Den store politikken og den lille	646
Ja, hvor langt kunne kongen gå?	649
Ingen dårlige nyheter	651
Et intellektuelt fattig land	652
Jøder og jesuitter som barometer	655
Den norske misjonsiveren	657
Utviklingstrekk vekk fra ensrettingen.	659
Litteratur	661
Bøker og artikler	661
Kilder og kildesamlinger	692
Aviser og tidsskrift	694
Nettsider m.m.	696
Personregister	697